

Hemmeligheder fra hemmeligheden – skraldefundet fra Gammel Estrup

Af museumsformidler, cand.theol. Anders Sinding, Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum

Affald er normalt ikke et ord, der giver folk julelys i øjnene. For en kulturhistoriker er der dog flere årsager til, at skrald kan vække interesse. Jeg vil med denne artikel gå historisk kritisk til et skraldefund fra *Gammel Estrup*, der kom frem i lyset under en restaurering af en af de gamle toiletskakter – også kaldet "en hemmelighed" – på museets andensal i 2000-2001.

Hovedbestanddelen af genstandene fra skraldefundet er, som ordet henleder til, netop affald. Der er tale om almindelige forbrugsgenstande, brugt og smidt væk af en person eller flere personer, der på et givet tidspunkt har anvendt den gamle hemmelighed som skraldespand. Motiverne herfor finder vi nok aldrig ud af. Måske har det været kutyme bare sådan at

smide skraldet, hvor det lige var belejligt. Det vidner for eksempel de mange skår fra flasker og service i voldgraven om.

Jeg behandler skraldefundet i forlængelse af en fortolkende kulturhistorisk tradition, hvor tid, sted, socialt miljø og genstande som forbrugsvare anskues og fortolkes i sammenhæng med hinanden. I denne forstand sammenstilles skraldets genstande med tidstypiske idealbilleder. Genstandene bliver på denne måde udtryk for handlemønstre og bruges til at fortælle, hvad der rent faktisk har været gjort og ment i forbindelse med genstandenes anvendelse, før de blev til skrald. Ligesom tøj er forbrugsgenstande og ting "ikke kun redskaber til at udtrykke noget bestemt eller lette dagligdagens gøren og laden. De etablerer også delvis deres brugeres kulturelle, måske sågar psykologiske, identitet".¹ Skraldefundet giver os altså et mere intimt indblik i de daglige forbrugsvaner på herregården, men også et jordbundet møde med forbrugeren og vedkommendes selvforståelse. Dermed lader genstandene os træde meget tæt på herregårdens adelspersoner, hvilket meget passende også er den illusion, museets rum forsøger at skabe for gæsterne.

Et udvalg af de tobaksvarer, der blandt andet var at finde i skraldefundet. Billedet fanger ikke helt de smukke forgyldte mønstre, der pryder æskerne. Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

Greven Christen Scheel (1853-1926), der blev den sidste greve på Gammel Estrup, og hans anden kone, Emma Otalie Dahlbom (1872-1942), samt deres to yngste døtre, Lillian og Alice, i Riddersalen på Gammel Estrup cirka 1920. Komtesse Alice (1900-1936) sidder på sofaens armlæn ved sin far i en flot lys kjole. Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

Skraldefundets genstande optræder som et vidnesbyrd om en overensstemmelse mellem periodens idealbilleder og et relativt fornemt statusforbrug for

gæster og beboere på en herregård i 1920'erne. Denne forbindelse vil jeg med artiklen søge at vise ved hjælp af en sammenligning af forbrugsidealer i 1920'erne

og skraldefundet fra *Gammel Estrup*. I 1920'erne var *Gammel Estrup* – omend noget langt fra dets storhed i 1700-tallet og kun relativt imponerende sammenlignet med større godser som *Frijsenborg* og *Bregentved* – stadigvæk bolig for en velhavende gods-ejerfamilie, der var en del af en samfundstop, som meget få andre i landet kunne matche.²

For selvom 1920'erne ofte huskes for opgøret med en privilegeret gods-ejerstand og herregårdenes sva-nesang, blandt andet i forbindelse med Lensaf-løsningsloven af 1919, var perioden også præget af en nykonstrueret magt- og pragtudfoldelse blandt de danske gods-ejere, der markerede deres status igen-nem både byggeri, indretning, tøj og selskabsliv.³

Datering

Ud over at være skrald kan de bevarede genstande fra skraldefundet deles ind i flere forskellige under-kategorier. Der er skønheds- og hygiejneprodukter, kalendersider, medicin, tobaksprodukter, fødevare-indpakning, kvitteringer, aviser og personlige breve og kort. Noget af skraldet viser tydeligt tid og ophav, blandt andet med navne og eksakte datoer, hvor andet kræver yderligere undersøgelser for at kunne dateres og placeres. Langt hovedparten af genstan-dene peger dog på samme periode omkring midten af 1920'erne og måske endda samme person – nemlig den mellemste af komtesserne, Alice Scheel (1900-1936), datter af den sidste greve på *Gammel Estrup*, Christen Scheel (1853-1926). De mest utvetydige og direkte beviser for dette er de iturevne postkort med Alice som primær modtager. Af disse eksisterer seks postkort, der stadig er mere eller mindre læsbare, hvoraf de fem er adresseret direkte til Alice. De fleste

af postkortene er datostemplet 1925 med læsbare da-toer 14. maj, 1. juni og 10. juni. Post- og brevmaterial-et er i sig selv også yderst interessant. Et brændt brev med få tydelige ord, blandt andet "Gammel Estrup" og datomærkning "den 4/6 1925" tilføjer lidt yderli-gere mystik til indholdet. De iturevne postkort og det brændte brevpapir giver forestillingen om, at noget skal skjules, hvilket er lykkedes relativt godt, for det er til tider meget svært at fremdrage indhold af ma-terialet. Dette vender jeg tilbage til senere i artiklen.

Dateringen understøttes yderligere, hvis man kobler postkortene sammen med fire udrevne kalen-derstykker, der stadig er læsbare. To af disse er fra henholdsvis maj og juli 1925. De to resterende er fra lørdag den 1. august og mandag den 27. juli uden års-tal, men de er sandsynligvis også fra 1925, hvor netop disse ugedage faldt på disse datoer. Aviserne fra skraldefundet er også fra perioden. Der er to numre af *Randers Amtsavis* fra henholdsvis den 21. august 1925 og den 14. juli 1926 og *Jyllandsposten* fra den 19. marts 1926. Hvad avisforbruget kan fortælle om husets politiske standpunkt, er også interessant. Det er i hvert fald nok ikke et tilfælde, at en avis som *Ran-ders Amtsavis*, der oprindeligt havde et konservativt islæt, er så stærkt repræsenteret. Derudover var der i skraldet også brudstykker fra *Nationaltidende*, lige-ledes en konservativ udgivelse, og som sagt *Jyllandsposten*, der indtil 1938 også støttede De Konserva-tive. Ikke et overraskende læsevalg for medlemmerne af en gods-ejerfamilie.

Skraldets ophav

Det er måske langt at gå fra et par postkort og nogle aviser til at konstatere, at skraldets ophavsperson er

komtesse Alice Scheel, særligt når man tænker på de mange mennesker, der dagligt har haft deres gang på herregården, og den meget begrænsede viden, vi har om Alice Scheels person. De mest livlige beskrivelser stammer fra tjenestepigen Anna Hoppes (1897-1977) fortællinger om sit liv på herregården med de unge komtesser, resten af grevfamilien og tjenerstaben. Hertil kommer fotos fra diverse familiealbum.⁴

Ud fra de få oplysninger, der umiddelbart er til rådighed, kan man som udgangspunkt vælge at antage, at postmaterialeets adressat, Alice Scheel, også er ophavsperson til den primære del af skraldet. Særligt det, der har en periodisk overensstemmelse med datoanmærkningerne fra samme postmateriale. Komtesse Alice er født i år 1900 og vil altså i perioden have været i 20'erne. Med denne indledende hypotese vil en del af skraldematerialet blive anskuet og analyseret, ud fra den forståelse at der hovedsageligt arbejdes med forbruget hos en ung adelskvinde i midten af 1920'erne. Det vidner nogle af genstandene i mindre eller højere grad selvstændigt om, og den følgende analyse af skraldematerialet vil yderligere forsøge at klargøre formodningen.

Der er dog nogle af genstandene, der ikke passer ind i denne fortælling. Nogle kan af åbenlyse årsager ikke tilskrives Alice – for eksempel til postartikler og et kuffertmærke med andre navne på. Hvordan de er

havnet der, kan man kun gisne om. Andre genstande passer ikke tidsmæssigt, blandt andet en pakke blå North State-cigaretter, der kan dateres til tidligst at være fra 1950'erne, og en kvittering på sæbe fra 1937. Dem vil jeg udelade af min undersøgelse. Man må antage, at disse senere er blevet smidt oven i det andet skrald. Det er derfor af åbenlyse årsager ikke muligt udelukkende at tilskrive alle skraldefundets genstande en enkelt person.

I 1920'erne – altså på Alice Scheels tid – kan vi med booptegnelser fra 1926, der blev udfærdiget efter Christen Scheels død, danne os et indtryk af, hvad rummene i *Gammel Estrups* hovedbygning har været brugt til. Tårnværelset, hvor fundet blev gjort i det gamle nedfald fra en hemmelighed, har sandsynligvis haft funktion som badeværelse. I vurderingen fra februar 1926 noteres et hvidt badekar og et hvidt klædeskab.⁵ Dette stemmer smukt overens med tilstedeværelsen af de mange skønhedsprodukter, der var at finde blandt skraldet. Badeværelset har sandsynligvis været anvendt af mange mennesker, og med otte børn fra grevens tidligere ægteskab, der hyppigt frekventerede herregården, har der været mange brugere af *Gammel Estrups* værelser og rum.

Skønhed og mode i 1920'erne

1920'erne var en brydningstid, hvor særligt kvindeidealet, blandt andet i sammenhæng med de forangne årtiers kvindekamp, var under hurtig forandring. Samfundsomvæltningerne, der knyttede sig til den blomstrende kvindefrigørelse, prægede også tidens mode og skønhedsideal. Det stramme korset og den tækkelige tildækning fra starten af århundredet måtte lade livet, så også kvinder kunne tage del i

⁴Udrevne kalendersider fra skraldefundet.

Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

nymodens sportslige aktiviteter som golf og tennis, der langsomt havde rodfæstet sig i det danske fra slutningen af 1800-tallet. Dette betød også, at kvinders påklædning blev mere løs og ikke mindst i nogle tilfælde afslørende, hvilket oftest nævnes i sammenhæng med generelle beskrivelser om periodens ændrede mode. Karakteristisk for tidens nye skønhedsideal var den unge såkaldte "backfish-" eller "garconne-" kvindetype, der bar kortere, ærmeløse kjoler og gjorde brug af diverse andre for perioden "chokerende" stiltræk som en del af deres udtryk.⁶

Marketing og salgsteknikkers udvikling i perioden, koblet med produktionens og distributionens industrialisering, satte kvinder i en central rolle som forbrugere.⁷ Omdrejningspunktet for tidens markedsføring knyttede sig i høj grad til ideen om, at kvinden måtte ændre på sin krop og forbruge for at tilpasse sig moden. Københavnske stormagasiner blomstrede op omkring slutningen af 1800-tallet⁸ samtidig med internationale modeblade, hvilket influerede forbruget, der knyttede sig til forskellige aspekter af skønhed. I perioden skete der således en sammensmeltning af skønhedsidealene i Vesten. Skønhedsidealene og forbrug inspireret af for eksempel det amerikanske eller franske marked fandt i langt højere grad vej til Danmark, hvilket nogle af produkterne fra skraldefundet også er et udtryk for.

Produkterne fra skraldesamlingen, der kan kategoriseres under skønhed og mode, er af international karakter og bærer præg af at stemme meget nøjagtigt overens med tidens skønhedsidealene. Skraldet fortæller på denne måde en spændende historie om markedsføringens idealbilleders indtog i det private hjem. Særligt de vedlagte produktbeskrivelser gi-

ver et interessant indtryk af, hvordan der blev markedsført til det feminine brugersegment på dette tidspunkt. Hårfjerningsproduktet fra Veet er især i denne sammenhæng iøjnefaldende. Forsiden af produktbeskrivelsen samt billederne indeni viser kvinder med glatbarberede armhuler i de afslørende charleston- og garconne-kjoler, der med kort hår og kraftig makeup på stileret vis personificerer tidens foreskrevne kvindeideal. Lige præcis dette ideal tilskrives en vigtig rolle, i forbindelse med at kvinder i denne periode begynder at fjerne håret fra armhulerne. Synligt hår, der ikke sad på hovedet, blev i perioden beskrevet som grimt og umoderne.⁹ De ærmeløse kjoler, der gjorde armhulerne synlige i sociale situationer, fordrede en fjernelse af håret. Ønsket om at fjerne uønsket hårvækst blev understreget yderligere af indpakningen til et barberblad blandt skraldet. En i tiden relativt ny opfindelse, ligesom Veet, der tog brandnavnet i 1922. Endnu blev der dog ikke fokuseret på benene, der heller ikke er synlige i Veet-pamfletten. Dette blev først norm i 1940'erne.¹⁰ I stedet bar de unge kvinder i 1920'erne strømpebukser, gerne af silke.

En sammenkrøllet regning fra det elegante københavnske stormagasin Fønnesbech, der på bagsiden definerer sig selv som værende et "Special-magasin for Dame-Ekvipering", vidner også om indkøbet af

Hårfjerningscreme af mærket Veet fra 1925.
Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

et par lilla og et par sorte "benklæder" til en samlet pris af 26 kroner og 75 øre. Om betegnelsen benklæder dækker over strømpebukser, er svært at vide med sikkerhed, men nærliggende at forestille sig. Fra Gjerulffs, der også forhandlede dameartikler, på Store Torv 3 i Aarhus, blev der muligvis købt to pakker silkestrømper, men teksten er meget svær at tyde. Tjenestepigen Anna Hoppe nævner dog specifikt i sit interview at have håndvasket silkestrømper for grevinden.¹¹

Stormagasinet Illum i København er også repræsenteret blandt kvitteringerne, disse røber desværre ikke noget videre om, hvad der er indkøbt. Det fremgår dog af priserne, at der er lavet flere indkøb, det største på 147 kroner i de første måneder af 1925. Selvom det i 1925 har været et stort beløb, er der stadig et stykke vej til prisen på 300 kroner for en charleston-kjole som den købt i 1926 af fru dr. Nørlund, der ses på Nationalmuseets hjemmeside.¹²

Nogle af de mindre beløb på kvitteringerne var måske relateret til de andre skønheds- og hygiejneprodukter blandt skraldet. Fokuset på personlig hygiejne spillede en stor rolle i 1920'ernes markedsføring. Badning var blevet en fast del af et sundt hygiejneritual, sikkert til stor fortvivlelse for de stakkels tjenestefolk, der har slæbt varmt vand fra vaskeskuret op i tårnværelset på anden sal ad de snirklede tårntrapper. I den forbindelse var der skarp konkurrence imellem almindelige sæbeprodukter og andre hudrensingsprodukter. I skraldet finder man blandt andet en æske til en flaske med et hudrensingsmiddel af mærket "Lait Larola" fra det britiske firma M. Beetham & son. Ifølge æsken skulle produktet blød-

gøre og forskønne huden og teinten. Der står blandt andet også på siden af æsken, at produktet kan hjælpe på solbrændthed. At have en fin sommerkulør var i 1920'erne blevet moderne. En flaske af samme mærke er senere fundet under en oprensning af voldgraven, der igennem tiden også lystigt er blevet brugt som skraldespand for diverse flasker og skår fra husholdningen.¹³

Af lignende produkter findes en pamflet af mærket Arnisan, der reklamerer for både hud- og tandprodukter. I æsken har der været en tube med tandcreme, som på denne tid ikke har indeholdt fluor og skummende middel. I stedet har produktet indeholdt sæbe. Koblingen imellem tandhygiejne og den personlige fremtoning blev i 1920'erne understreget i markedsføringen, og hvide tænder og god ånde var en essentiel del af det at være attraktiv. Blandt skraldet er både en pakke til Pepsodent-creme og Colgate "ribbon dental cream" (begge en slags tandpasta), og nederst i indlægssedlen fra Colgate-pakken insinueres det, at både tandlægen og ens venner vil synes, man er ubetænksom, hvis man ikke har rene tænder.¹⁴

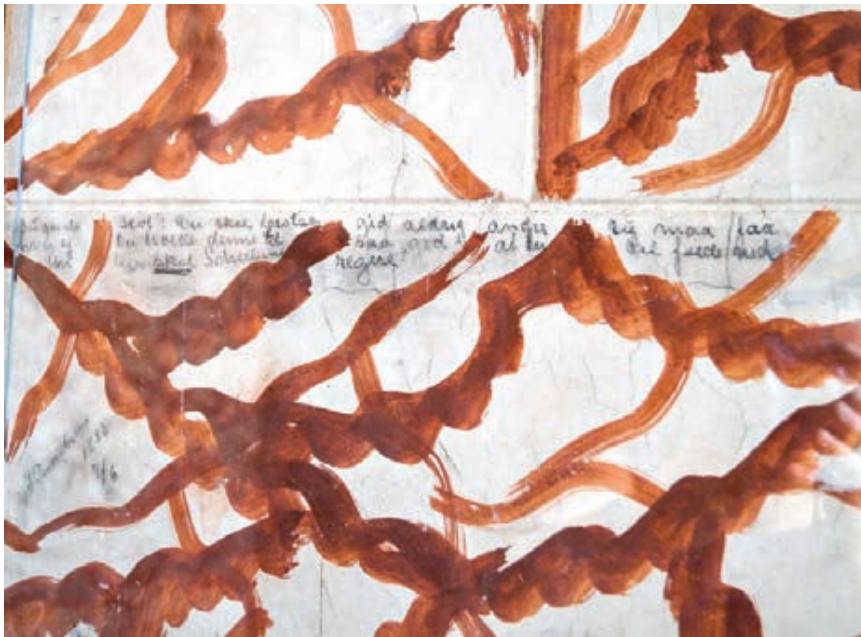
I Danmark er 1920'erne et skelsættende årti i forhold til tandhygiejne. Man skal ikke længere end 100 år tilbage i tiden, før det gerne var smeden, der stod for tandlægearbejdet med sin tang. En henvendelse fra flere tandlægeorganisationer til Justitsministeriet i 1918 konkluderer, at tandsundheden er så ringe, at den er til belastning for folkesundheden. Der ned sættes blandt andet en "cariescommision", og herfra begynder arbejdet med at få landets tænder på ret køl, blandt andet ved at sætte uautoriserede tandlæger fra bestillingen.¹⁵

En ung Musse Scheel (1886-1944) fra filmen Hendes Naade, Dragonen fra 1925. Der var i tiden en del presse omkring filmen – dels fordi en dansk grevinde medvirkede, og dels fordi filmen var dårlig. Efter sigende skulle Musse Scheel have indskudt 50.000 kroner i produktionen efter at have oprettet et produktionsselskab, som skulle give hende en glansrolle. Efter filmens fiasko forlangte hun negativrullerne udleveret. Hun fik sin vilje efter trussel om retssag. Tekst og foto: Det Danske Filminstitut.

Det er meget muligt, at man på *Gammel Estrup* har haft et ønske om at få hvidere tænder, for de produkter, der findes flest af i skraldefundet, er tobak.

En kendt synder, når det kommer til misfarvning af emaljen. At tobaksprodukterne er havnet ude på badeværelset, skyldes måske, at man har roget, mens

Digtet fra Okseblodsgangen lyder som følger: "Du gamle Slot du skal bestaa, gid aldrig andre dig maa faa, hvis ei du holder denne Ed, saa gid at du vil falde ned, thi her skal Scheelernes regere". Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

man har taget et dejligt langt karbad, eller måske kan det forklares ved at kigge på rummet, der grænser op til tårnværelset. Rummet bærer i rumoptegnelsen fra

1926 med anmærkningen om blandt andet en "Træseng m/ silkeomhæng gl. m/ Madrasser, 4 dyner, Vattæppe, 1 Pude, 1 Sengetæppe" præget af at være et

privat værelse.¹⁶ Selvom fire dyner lyder som lige rigeligt, er der kun én pude. Måske er der her tale om Alices værelse? En anden mulighed er, at rummet har fungeret som gæsteværelse for herregårdens mange besøgende. Optegnelsen viser, at der yderligere har været almindelige møbler, som for eksempel medalionstole og en sofa i egetræ i værelset, hvilket blandt andet har givet mulighed for at opholde sig og tage imod gæster i rummet. Måske ovenikøbet at have selskab, hvilket tjenestepigen Anne Hoppe fortæller, at komtesserne gerne havde fra København. Gæsterne kunne ifølge Anna Hoppe være der i flere dage.¹⁷ Under alle omstændigheder har der været plads til både privatliv og selskabelighed i lokalet, og ved sådanne begivenheder var det i 1920'erne ganske almindeligt at ryge tobak.

Tobak i 1920'erne

Ifølge Anna Hoppe var rygningen på herregården en daglig begivenhed for hele herskabet, hvilket booptegnelsen understøtter med registreringen af en række askebægre.¹⁸ Rygning har altså været ganske almindeligt, også for komtesserne, og askebægrene indfinder sig ifølge booptegnelsen i flere rum end det såkaldte rygetårn, hvor man har roget til kaffen eller likøren. Anna Hoppe nævner, at der blev roget, også når man bare sad og læste og snakkede.¹⁹ 1920'erne er årtiet for tobaksindustriens tekniske gennembrud, og antallet af tobaksvirksomheder kulminerer i 1921 med 1.518 sådanne. Mange af disse var mindre enkeltmandsvirksomheder, men i skraldefundet er de større virksomheder stærkt repræsenteret. Her findes blandt andre cigaretter fra familievirksomheden A. M. Hirschsprung og Sønner. Et tobaksfirma, der

fra 1899 var et førende aktieselskab, og som i dag er kendt for blandt andet Den Hirschsprungske Samling. Der fandtes også tobaksprodukter fra Danmarks største tobaksvirksomhed i tiden, C. W. Obel, der har haft godt 1.350 ansatte på deres fabrikker.²⁰ Fra disse var der i skraldefundet tre æsker til skråttobak, en pakke "Golf Cerutter" og en 10-pak med egyptiske cigaretter af mærket "Amon Ra". De sidstnævnte eksotiske cigaretter, og andre cigaretter med "orientalsk tobak", var populære i 1920'erne og 1930'erne.²¹ På trods af cigaretternes lettere eksotiske karakter er mange af dem sandsynligvis købt lokalt. I skraldefundet var der tre små brune indkøbsposer med inskriptionen "R. P. Rasmussen, Auning, Telefon 26". Ifølge de gamle telefonlister står der "Vognmand" i 1924 og "Cigarhandler" i 1927 ud for R. P. Rasmussens navn og adresse i Vestergade 42.²² Dette vidner om, at man på trods af et finere statusforbrug stadig har haft en vis forankring i lokalområdet, men også at lokalområdet muligvis har kunnet levere interessante varer som for eksempel russiske cigaretter af mærket "A. H. Bogdanoff" og fra London cigaretter af mærket "Teofani & Co. Ltd". Vedrørende sidstnævnte fremgår det af en indlægsseddel, at firmaet var hofleverandør til kong Christian den 10. (1870-1947) fra 30. marts 1922. Så også kongen har altså roget cigaretter.

Rygning har i sociale sammenhænge været en del af selskabslivet, og man kunne forestille sig, at de mange fine cigaretmærker i forbindelse med kvindernes forbrug har indgået som en del af deres selviscenesættelse i en social kontekst. At have en cigaret i hånden var ligesom de glatte armhuler således en almindelig del af det tidligere beskrevne kvindeideal fra

1920'erne. Et ideal, som man kunne forestille sig, at en ung kvinde som eksempelvis komtesse Alice efterlevede. Cigaretten var gerne akkompagneret af et cigaretrør og symboliserede sammen med de bare arme og makeup en letsindig og uafhængig karakter a la kvinderne i Veet-produktets pamflet, som tidligere nævnt.²³

Man forestiller sig et rum med dæmpet belysning, tunge, mørke tapeter og gardiner, cigaretrøgen, der blander sig med duften fra den parisiske parfume "Houbigant", hvis æske var at finde blandt skraldet, i en stille dans til tonerne fra et muntert selskab og musik fra grammofofonen. Vi ved nemlig fra booptegnelsen, at sådan en har været i grevefamiliens besiddelse, hvilket stemmer overens med forestillingen om 1920'ernes endeløse rækker af selskaber og fester.²⁴ Et digt fra husjomfruen Ottilie Olesens kogebog, der refereres til i Anna Hoppes interview, vidner om det selskabelige liv på herregården.

På Gl. Estrup hvor Champagnen flyder
hvor fra Chresten med sin skyder skyder
hvor Emma svæver rundt med et øje på hver
finger
og i hvis sale man om aftenen komtøser svinger
der har vi haft nogle glade dage
hav tak o ve og ak
vi nu kun mindet har tilbage²⁵

Digtet fra Ottilies kogebog er underskrevet af Louis, Musse og Max. Mens identiteten af Louis og Max fortaber sig i historiens tåger, er Musse en ikke ukendt skikkelse på *Gammel Estrup*. Musse, hvis fulde navn var Andrea Maria Asta Bruun (1886-1944), var første kone til Ulrik Hans Cecil Scheel (1877-1925), tredje

søn fra den sidste greve Christen Scheels første ægteskab, altså var Ulrik Alices ældre halvbror, og Musse hendes svigerinde.

Musse var derudover en særdeles excentrisk skuespillerinde, hvis man skal tro på sladderer. Anna Hoppe nævner, at børnene fra grevens første ægteskab gerne var på besøg på herregården, og at Musse har festet med komtesserne til lystig musik, er ikke utænkeligt.²⁶ Hendes navn står skrevet med blyant på en væg i en af vinduesnicherne i gangen kaldet Okseblodsgangen på *Gammel Estrup*, med datoen den 21. maj 1928. Overfor, i modsatte niche, står Alice Scheels navn to gange med årstallene 1918 og 1922. I samme vinduesniche er et digt, der ligesom ovenstående digt leder tanker hen på Lensaføsningen og Scheel-slægtens sidste tid på *Gammel Estrup*.

Lensaføsningen kan man kalde det endelige punktum i en politisk proces, der fra starten af 1800-tallet søgte at gøre op med en række privilegiesystemer knyttet blandt andet til Enevældens rangsamfund. Processen medførte en enorm svækkelse af adelstanden, særligt med Grundloven, der i 1849 ophævede alle privilegier knyttet til stand og rang. Alligevel skete der i den efterfølgende periode en opblomstring blandt andet i forbindelse med den herskabelige livsførelse på de danske herregårde, en opblomstring, der senere er blevet døbt

Iturevne postkort fra skraldefundet fra feriedestinationer i Europa, med Alice Scheel som modtager. På billedsiden ses blandt andet Falsterbo Badehotel og Bellevue Strandhotel. Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

”Herregårdenes Indian Summer”.²⁷ Det lader også til, at denne periode for *Gammel Estrups* vedkommende har været præget af storslået selskabelighed, og Anna Hoppe taler meget om herskabets selskaber.²⁸ Selvom adelstanden var blevet noget stækket, tyder noget på, at man stadig havde en særlig selvforståelse, der kom til udtryk i forbindelse med både forbrug og livsførelse. Komtesserne var for eksempel således blevet forbudt at tage til bal på kroen i Auning, så de måtte selv stå for underholdningen, der ud over nærmeste familie og andre fra de bedre kredse kunne bestå i at invitere befalingsmænd fra Randers på besøg.

At tobaksvarerne knytter sig til selskabelighed, og at selskabeligheden har foregået i tilknytning til tårnværelset, hvor skraldefundet er gjort, understreges af en inskription på den lille trædør, der åbner op ind til hemmeligheden med skraldeskakten. På døren fremgår det, at det lille skjulte rum, sandsynligvis i kraft af sin kølighed, har været anvendt som en form for barskab eller vinrum efter at have mistet sin oprindelige funktion som toilet. Her har man på døren skrevet en lille fortegnelse over tilstedeværende drikkevarer, heriblandt portvin, sherry, rhinskvin,

En af tidens fremtrædende forfattere og intellektuelle Georg Brandes (1842-1927). Selvom man var bannerfører for Det Moderne Gennembrud i slutningen af 1800-tallet, havde man også brug for ferie. Her ses han på badebroen ved Hotel Falsterbohus fra et ophold i enten 1917 eller 1925. Foto: Det Kgl. Biblioteks billedsamling.

Pommard, Chablis og Macon. Det er dog ikke muligt at datere inskriptionen præcist.

De mange festligheder kommer også indirekte til udtryk i skraldefundet. En af de stærkest repræsenterede genstande ud over tobak er nemlig hovedpinepiller i form af acetylsalicylsyre fra Løve Apoteket i Randers, et apotek i Nimtofte og et apotek i København. Måske er der til tider blevet drukket lidt for meget champagne og røget lidt for mange cigaretter på en gang.

At rejse er at leve

Der var dog heldigvis også andre måder at fordrive tiden på i 1920'erne. I sidste halvdel af 1800-tallet havde sport og udeliv holdt sit indtog i det danske selskabsliv. For adelstanden var sådanne ting, ud over at være tidsfordriv, også en del af en særlig iscenesættelse knyttet til statusforbrug. Man kunne igennem ekstravagante interesser som jagt, ridning, sejlads, sport og rejser vise, at man var en del af en velhavende samfundsgruppe, der i modsætning til arbejderne havde tid til fornemme fornøjelser. Dette satte også sit præg på ferielivet, der var forbeholdt en meget lille del af befolkningen. Til at begynde med var det smukke naturscenerier, der var populære udflugtsmål, men i slutningen af 1800-tallet begyndte badeferier også at vinde frem. Postkortene til Alice fortæller en lille historie om den nære omgangskreds og deres rejseforbrug fra forskellige steder i Danmark og Europa. Her ses for eksempel et postkort, hvor indholdet dog er gået tabt, det er sendt fra Genova i Italien den 14. maj 1925.

Der er derudover tre læsbare postkort, hvor bekendtskaber skriver til Alice. Det ene postkort er an-

tageligt fra en veninde, der skriver fra et kurophold på sanatoriet "Villa Stella" von Hofrat i Kissingen, Tyskland, år 1925. Det lyder dog ikke, som om der udelukkende er tale om et ferieophold, da vedkommende nævner at ligge syg med feber som en tilbagevendende begivenhed. Om ikke andet så lader stedet til at være et relativt fornemt sted, som de fleste i 1920'erne kun kunne drømme om at benytte som behandlingssted.

Det andet postkort har et flot billede af Bellevue Strandhotel som motiv og er sendt fra Klampenborg den 10. juni 1925 af en person, hvis navn ikke lader sig læse. Området omkring Bellevue var på tidspunktet, hvor postkortet er forfattet, forbeholdt overklassen. Strandhotellerne som eksempel stammer fra en velhavende borgerlig kultur, hvorimod strandudflugter og feriesteder for almindelige arbejdere først opstod ud af sociale bestræbelser i 1930'erne. Før Ferieloven i 1938 havde arbejdstagere ingen lovbestemt ret til at tage ferie,²⁹ og strandrettighederne var indtil da i vid udstrækning forbeholdt de velstående.³⁰

Det tredje og sidste postkort er sendt fra Falsterbo i Sverige, desværre med ukendt dato. I begyndelsen af 1900-tallet voksede området på Skånes sydvestligste spids i popularitet som sommerferiested for rige skånske aristokrater,³¹ og som det fremgår af postkortet, har området også været besøgt af danskere. Falsterbo Badehotel, der blev bygget i 1908, har været et yndet rejsemål, også fordi man derfra kunne besøge Falsterbobanen, en golfbane, der blev grundlagt i 1909. På postkortet ses badehotellet, og det fremgår af teksten, at afsenderen, Elsa, opholder sig på "Hotellet". Elsa Carolina Lagerlöf (født 1887) var den tidligere omtalte Ulrik Hans Cecil Scheels anden

kone, som han giftede sig med efter sin skilsmisse fra Musse i 1914. Af den ene eller anden årsag har relationen til ekskonen været bibeholdt, både af familien på *Gammel Estrup* og tydeligvis også i andre sociale miljøer, som det fremgår af postkortet. Selvom noget tekst er slidt af, fornemmer man alligevel, at dette forhold til ekskonen ikke altid har været en fornøjelig affære for den nye kone Elsa. Hun skriver i hvert fald, at "Musse S. er her paa Hotellet og lader rigtigt tale om sig ...". Måske har tre dage med dårligt vejr på et strandhotel i Skåne med sin mands ekskone alligevel været for meget for Elsa.

Et andet vidnesbyrd i skraldefundat om familiens ferierejser er et kuffertmærke tilhørende Ulrik Lonsdale (født 1907). Ulrik var søn af Alices halvsøster Bertha Christiane Scheel (1880-1955) fra Berthas ægteskab med Walter Lonsdale (1883-1916). Ægteskabet opløstes i 1912. Kuffertmærket indikerer ud fra inskriptionen, at Ulrik har været på et ophold på Løkken Badehotel, der åbnede i juni 1895. Måske har denne del af familien også nydt noget af deres ferie på *Gammel Estrup* efterfølgende.

Også Alice tog del i periodens populære rejse- og udeliv. Af familiens fotoalbum fra 1910'erne fremgår det, at familien har nydt naturen omkring herregården om sommeren med bådture, rideture, skovture og lignende. Ligeledes kan der i familiealbummet ses et billede fra 1917 af Alice på Østerbro i København med en tennisketsjer i hånden og et billede fra stranden ved Skagen år 1919.

Mange timer blev dog i sagens natur også tilbragt på herregården enten i familiens eller i gæsters selskab. Måske er de rolige aftener uden selskab blevet nydt med lidt chokolade fra Cloetta eller et glas sød-

Alice i Skagen år 1919. Erik Scheels familiealbum. Foto: *Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum*.

mælk fra Auning Andelsmejeri, hvis emballage også var at finde blandt skraldet. Og måske er de gode sager blevet smuglet op på værelset af en tjenestepige, skjult for mor Emma Otalie Dahlboms (1872-1942) årvågne blik. I hvert fald beretter Anna Hoppe, hvordan grevinden havde komtesserne på en streng diæt, og at Anna Hoppe engang fik ballade for at have efterkommet pigernes ønsker om at få spejlæg op på værelset.³² Det generelle indtryk fra Anna Hoppes overleveringer er, at hun har en smule ondt af komtesserne, hvis tilværelse, ud over selskabslivet, for hende syntes indholdsløst. Dertil kan man indvende, at det lader til, at Alice i kraft af sine mange søskende, halvsøskende og deres ægtefæller har haft et stærkt socialt netværk.

Livet på Gammel Estrup i 1920'erne

Man taler gerne om, at renaissanceherremanden Eske Brok (1560-1625), der boede på *Gammel Estrup*, var sin "tidsalders udtrykte billede",³³ da han i kraft af sine handlinger efterlevede renaissanceens idealer for en adelsmand af hans kaliber. Lignende formulering synes passende i forbindelse med det forbrug og det ideal, som genstandene i skraldefundet synes at repræsentere. Skønhedsprodukterne, tobaksvarerne, kvitteringerne og postmaterialet kan, sammenstillet med hvad vi i forvejen ved om perioden, bruges til at fortælle en historie om overensstemmelsen mellem særlige idealer knyttet til et moderne forbrug og et selskabsliv på herregården for et eller flere familiemedlemmer og deres nærmeste omgangskreds i 1920'erne.

Skraldefundet tilbyder ikke noget periodisk nybrud, men det er i virkeligheden måske derfor, det er så interessant. Genstandene bekræfter hver især forskellige fremstillinger af 1920'ernes forbrug knyttet til skønhed og selskabelighed og maler et billede af et overklasseforbrug i overensstemmelse med tidens idealer på en herregård langt fra Københavns indkøbsmuligheder og moderne byliv. De enkelte genstande og deres overensstemmelse med tidens forbrugsideal tilbyder med deres detaljegråd en ny forståelse af periodens forbrug og livsførelse for en familie af høj social status i begyndelsen af det 20. århundrede. Det er på slig vis, at skraldefundets genstande i al deres almindelighed er ualmindeligt interessante.

Tak til Jørgen Justesen og Helle Weltz for hjælp med skraldefundets genstande.

Alice og den jævnaldrende Ingeborg Rüdow (født 1900), der var kammerjomfru for komtesse Bertha Scheel (1880-1955), en af pigerne fra Christen Scheels første ægteskab. På billedet ses også Berthas søn Jørgen (1911-1981). Billedet er taget på Østerbro i 1917, hvor Bertha boede. Erik Scheels familiealbum. Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

Noter:

- 1 Venborg, 2018, s. 30-32.
- 2 Porskrog, 2019, s. 142.
- 3 Porskrog, 2006, s. 14.
- 4 Kilderne, der henvises til, er henholdsvis afskriften af et båndet interview fra 1977, lavet af Kirsten Munch med tjenestepigen Anna Hoppe, der arbejdede på *Gammel Estrup* i perioden omkring 1918, og et fotoalbum med billeder af familien fra første halvdel af 1900-tallet, indleveret af en slægtning til familien ved navn Erik Scheel. Kilderne er udgivet og befinder sig i museets eget arkiv.
- 5 Vurdering af dødsbo efter Hofjærgemester Lensgreve Christen Scheel, 7.-8. februar 1926, artikel 328 og 329.
- 6 Lorenzen, Cock-Clausen, Mulvey og Richards, Steckhahn, 2019, s. 1.
- 7 Breward, 1999, s. 1.
- 8 Cock-Clausen, 1994, s. 18.
- 9 Bolt, ingen sidetal angivet, 1994.
- 10 Ibid.
- 11 Munch, 2011-1, s. 5.
- 12 <https://natmus.dk/historisk-viden/temaer/modens-historie/1920erne/charlestonkjole/?force=172>.
- 13 Jones, 2010.
- 14 (Egen oversættelse, fra engelsk til dansk).
- 15 <https://www.ato.dk/Medlemskab/historie/Sider/Fra%2093%20procent%20carries%20til%20nul%20huller.aspx>. Krag, 1992.
- 16 Vurdering af dødsbo efter Hofjærgemester Lensgreve Christen Scheel, 7.-8. februar 1926, artikel 311-327.
- 17 Munch, 2011-2, s. 5.
- 18 Vurdering af dødsbo efter Hofjærgemester Lensgreve Christen Scheel, 7.-8. februar 1926, artikel 11, 13, 23, 49, 526.
- 19 Munch, 2011-1, s. 7.
- 20 [http://denstoredanske.dk/Natur_og_milj%C3%B8/Botanik/Natskyggeordenen_\(Solanales\)/tobak](http://denstoredanske.dk/Natur_og_milj%C3%B8/Botanik/Natskyggeordenen_(Solanales)/tobak).

- 21 http://denstoredanske.dk/Livsstil_sport_og_fritid/Tobak/cigaret.
- 22 <https://auningby.dk/auning-by-museum/de-forste-100-telefon-abonnent/>.
- 23 Mulvey og Richards, 1998, s. 64.
- 24 Ibid. s. 65.
- 25 Munch, 2011-2, s. 6.
- 26 Munch, 2011-2, s. 6.
- 27 Porskrog, 2006, s. 9-18.
- 28 Munch, 2011-1, s. 3 og s. 7, og Munch, 2011-2, s. 3, 5, 7 og 8.
- 29 <https://www.arbejdermuseet.dk/viden-samlinger/arbejderhistorien/plads-til-os-alle/lys-land-arbejderkultur/ferie-og-fritid/>.
- 30 <https://naturstyrelsen.dk/drift-og-pleje/arealoversigt/hovedstaden/bellevue/>.
- 31 Wetterberg, 2017, s. 395.
- 32 Munch, 2011-2, s. 4.
- 33 Bjørn, 1993, s. 63.

Litteratur:

- Bjørn, Hans: "Eske Brock til Gammel Estrup", i: *Gammel Estrup*, Randers Amts Historiske Samfund 1993.
- Bolt, Nina: *Hår: sex, samfund, symbol*, Tiderne Skifter 1998.
- Breward, Christopher: *The hidden consumer*, Manchester University Press 1999.
- Cock-Clausen, Ingeborg: *Moden 1890-1920*, Nyt Nordisk Forlag 1994.
- Jones, Geoffrey: *Beauty imagined*, Oxford University Press 2010.
- Krag, Hanne, 1917-1992 *Tandlægernes Nye Landsforening*, tidsskrift, Tandlægernes Nye Landsforening 1992.
- Lorenzen, Erna: "Folks tøj", i: *Dagligliv i Danmark*, bind 8: 1870-1964, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck A/S 1964.
- Mulvey, Kate og Richards, Melissa: *Skønhed: kvindeidealet igennem 100 år*, Gyldendal 1998.

Rasmussen, Carsten Porskrog. "Indledning", i: *Herregårdenes Indian Summer*, Forlaget Skippershoved 2006.

Rasmussen, Carsten Porskrog: "Den lange lensafløsning", i: Andersen, Britta og Marie Kirstine Elkjær (red): *Herregårdshistorie 15*, Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum 2019.

Steckhahn, Anne-Grethe: *Tidens mode: 1880erne-1960erne*, Nyt Nordisk Forlag 2011.

Venborg Pedersen, Mikkel: *Den perfekte gentleman*, Gads Forlag 2018.

Wetterberg, Gunnar: *Skånes historia III*, Albert Bonniers Förlag 2017.

Udgivet materiale:

Erik Scheel, *familiealbum 1 og 2*, omkring 1900-1950, Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseums arkiv.

Kirsten Munch: *Interview med tjenestepigen Anna Hoppe fra 1977 – del 1 og 2*, Gammel Estrup 2011, Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseums arkiv.

Vurdering af dødsbo efter Hofjærgemester Lensgreve Christen Scheel 7.-8. februar, 1926, Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseums arkiv.